

A (neo)latin kultúra ígézetében Szörényi László: *A' bohóság láncsora. Tárcák és tanulmányok*, Nap Kiadó, 2016.

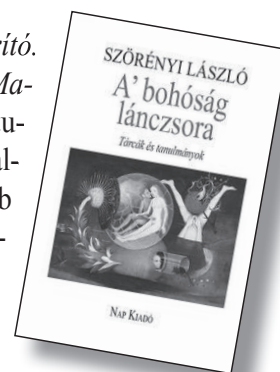
A Nap Kiadó 2011 óta hét kötetet jelentetett meg Szörényi Lászlótól – pontosabban a professzor 70. születésnapjára kiadott Festschrifttel (*Szörényi László LXX*) együtt nyolcat. E sorozat több darabjához („*Már eleget éltünk?*”, 2014, *Latin és röhej*, 2015, *Arany János évében*, 2017) hasonlóan a 2016-os kiadása *A' bohóság láncsorában* is hírlapi tárcák és tudományos, elsősorban filológiai tanulmányok kerültek egy kötetbe, jórészt a könyv megjelenését megelőző egy-másfél évből. Ám a különböző műfajok szerves egészet képeznek a könyvben: a könnyvedebb hangvételű publicisztikai írások rendre filológiai, irodalmi, művelődéstörténeti kérdésekről (is) szólnak, ugyanakkor a tanulmányok stílusa is közérthető, olvasmányos. Emellett az irodalomtörténész által kedvelt témák és szerzők – neolatin irodalom, Bonfini, Zrínyi, Kölcsey stb. – is összekapcsolják egymással a két egységet.

Szörényi László továbbra is állhatatosan küzdünk negatív társadalmi és kulturális tendenciái, az „elhülyülés”, az analfabétizmus és a barbárság ellen. Az írások szinte megszámlálhatatlanul sok témakört járnak körül – de mindenekelőtt arra az égetően fontos és igen sokféle ágazó problémára fókuszálnak, hogy mi haszna az olvasásnak, konkrétan: a klasszikus műveltség elsajátításának, és hogy „mire is jó a latin, mint hajdani, Atlantiszként egyre gyorsabban merülő Európánk közös atyanyelve”. A különböző diszciplínák (mint irodalomtörténet, filológia, oktatáspolitikai, művészettörténet) és műfajok (mint kiállításajánló, könyvrecenzió, személyes visszaemlékezések, útirajz) szuggesztív módon keverednek a kötetben. A szövegeket folyamatosan át- meg átszövi Szörényi páratlan humora, iróniája. Újra és újra meggyőződhetünk arról, hogy a szépírói vénával is rendelkező irodalomtörténész anekdotakincse kifogyhatatlan. Az olvasónak emellett az a benyomása, hogy a szerző tényleg minden olvasásra érdemes szöveget ismer, ez azonban nem válik valamiféle poros enciklopédikus tudássá. Szörényi László – éleslátásával és meglepő képzetársításával – az első pillantásra nehezen összemérhető dolgok között is képes fellelni az összefüggést.

A kötet első felében (*Sorokszorító. Tárcák a Magyar Nemzet Hétfévi Magazinból 2015–2016*) közel másfél tucat, három-négy oldalas tárcát találhatunk, amelyekben a legkülönbözőbb tárgykörök igen gazdag panorámáját kapjuk. Az első írásban (*Sertés madárka*) a címadó ételtől jutunk el egy Urbaniában, az Ubaldini gyűjteményben a szerző által megtalált, addig ismeretlen Zrínyi-metszetig, ami „természetesen” egyből felidézi Kosztolányi Dezső *Vadkan* című versét az *Állatok beszédéből*. Aztán megtudhatjuk azt is, hogyan bizonyítja a lengyel fiatalok éjszakai italozása a szarmata–hun „rokonságot”, de ugyanebben a kissezében olvashatunk az egyiptomi Faras romváros feltárását bemutató lengyel kiállításról, a második világháborús fogolytáborban társait óegyiptomiul és koptul tanító Michałowski professzorról, és arról, hogy ki ajándékozta Szörényinek a *Georgius Varsoviensis* névre keresztelt mackót.

Megismerhetjük a Vörösmarty-kortárs Adorján Boldizsár, valamint leszármazottja, a – többek között – magyarul, szlovákul és latinul haikukat író felvidéki Bettes István költészetét. Érzékletes képet kaphatunk Bonfini szülőhelyéről, Patrigogne-ről, a város emlékeiről és tudós polgármesteréről, aki követendő példát mutat számukra: hogyan őrizhetjük és tehetjük hozzáférhetővé kulturális örökségünket. Azt is megtudhatjuk, mi köze van Schopenhauernek Micimackóhoz (*Artúrmackó – Artus ille Pu*), valamint mindkettőjüknek a latinhoz és a középkorai latin-tanításhoz, de ugyanitt szó esik – némileg meglepő módon – Miltonról és Arany Jánosról is.

A XX–XXI. századi neolatin költészetbe is betekintést nyerhetünk, és rácsodálkozhatunk a latin nyelvű verseket író Eric Johnson – maga által kreált – fikatív élettörténetére. Johnson életműve Szörényi szerint azt tanúsítja, hogy „a latinnak meg kell maradnia még akkor is, ha ezerszer eltemették, vagy el akarták temetni. *Walking Dead*, mint a most új epizódokkal jelentkező filmsorozat címe.” Aztán olvashatunk még krimikről, a '70-es évekbeli olasz mozikkban bemutatott horrorfilmekről, a bécsi Kunsthistorisches Museum három időszaki kiállításáról, a nem túl esztétikus megjelenésű I. Lipótról, Brodarics István VI. Adorján pápának szóló latin beszédéről, a budai Várban felállított Savoyai Jenő-lovasszoborról, Olaszország 1915-ös hadba lépésének kevésbé ismert politikai-ideológiai

aspektusairól, valamint a Monarchia utódállamainak első világháborús emlékezetpolitikájáról, és még ezernyi más művelődéstörténeti kuriozitásról.

A kötet második fele *Tanulmányok a latin, magyar, olasz és perzsa irodalomról* címet kapta, és egy interjút, valamint kilenc hosszabb-rövidebb, részint kiadatlan tanulmányt foglal magába. A nyitó „Neo-latin avantgárd” egy korábbi, 2004-es rövid beszélgetés, amely az akkor a szegedi bölcsészkaron frissen indított neolatin speciális képzés apropóján született. A „neolatin” kifejezés terminológiai problémáinak tisztázását követően a szerző így érvel amellett, miért nem lehet a latin nyelv ismerete nélkül magyar irodalomtörténetet írni: „Nem csupán azért, mert rengeteg kétnyelvű költő, író van, vagy azért, mert 1844-ig a latin volt a hivatalos nyelv Magyarországon, de sokkal inkább azért, mert az irodalom közönsége, befogadói a magyar nyelvű irodalmat ekkor még minden esetben” Ciceróhoz, Vergiliushoz, Ovidiushoz mérik, „művelje azt a legjelentékeltenebb falusi versfaragó, alkalmi költő, temetői beszédíró”. Az interjú zárlatában pedig a neolatin stúdiumok felélesztésének szükségességét hangsúlyozza: „Azt szeretném, hogy végre látványosan forduljon meg a trend, a halódás és összezsugorodás helyett, ha lehet, kicsit pimasz offenzívával menjünk elébe a támadásoknak; nem védekeznünk kell, hanem ki kell mondani, be kell bizonyítani, hogy az, amit csinálunk, fontos, szükséges és halaszthatatlan.”

A Festetics-kódex Petrarca-fordításai a költőre vonatkozó újabb kutatások fényében című tanulmányban egy hazai és nemzetközi kutatástörténeti összefoglaló után a negyedik zsoltár latin szövegét, valamint kommentárját olvashatjuk, a mű görög–római, biblikus és patrisztikus allúzióinak számbavételével. Mi több: a tanulmány függelékében mind a hét *psalmus*-fordítást megtalálhatjuk mai helyesírással átírt, de az eredeti hangalakot tükröző változatban.

A következő, *Márkai Szent Jakab alakja Bonfini magyar történelmi művében* című tanulmányában Szörényi magas szintű forráskritikát alkalmaz: rávilágít arra, hogy a *Rerum Ungaricarum Decades* szerzője több helyütt is téves adatokat közöl az itáliai ferences szent magyarországi tevékenységével kapcsolatban, azonban kimutatja, hogy ez „szándékos tévedés”, mivel Bonfini így akarta barátja békítő és törökellenes szerepét hangsúlyozni, elhallgatva mindeközben inkvizítori tevékenységét. *A Bécsi Egyetem magyar nemzetének, azaz natio Hungaricának a 17. században tartott, Szent László tiszteletére elmondott beszédei* című

írásban egy 39 latin beszédet tartalmazó kolligátumból négy oráció elemzését olvashatjuk, amelyeket herceg Esterházy Pál egy-egy fia mondott el 1672 és 1689 között. Szörényi a négy beszéd alapján mutatja be a nádor királyeszményét és külpolitikai terveit, amelyek között a Bizánci Birodalom restaurációja is szerepelt. VIII. Orbán költészetének a költő Zrínyire tett hatását vizsgálja a következő írás (*Zrínyi Miklós és Maffeo Barberini, azaz VIII. Orbán pápa költeményei*). A szentatya saját verseskötetét ajándékozta a magánkihallgatáson fogadott fiatal grófnak, a szakirodalom azonban eddig nem vizsgálta az esetleges hatást – annak ellenére, hogy a Zrínyi saját bejegyzésével el látott kötet fennmaradt (és ma is olvasható).

A következő két, filológiai és esztétörténeti szempontokat ötvöző tanulmány („*Zászlónk gyakran plántálád*”; „*S ah, szabadság nem virul*”) a *Hymnus* két sorának eddig nem ismert forrásait tárja fel Petthő Gergely *Rövid magyar krónikájában*, egyúttal e sorokat összefüggésbe hozza Kölcsey – és költő elődei – más verseivel is.

A *Szabadság matraca* egy Kölcsey által felhasznált Mirabeau-aforizma („szabadság [...] csak holttest párnákon nyugszik”), valamint egy toposz (keresztes vitéz megkeresztel, majd megfojt egy szaracént) eredete utáni nyomozás, amelynek során részletes képet kapunk Kölcsey forradalomról, hierarchiáról, felekezetségről kialakított gondolati konstrukcióiról is. A *Propertius és Petőfi* a római elégiaköltő hatását vizsgálja Petőfinél, a záró tanulmány pedig (*Perzsául a magyar költészetben*) a perzsa és a magyar irodalom elmúlt kétszáz éves kapcsolatát tekinti át röviden.

A könyv kiállítása hasonló a kiadó gondozásában megjelent korábbi kötetekhez: keménykötéses fehér borító, a címlapon pedig Bosch *Gyönyörök Kertjének* egy részlete, de a belső borítón is találunk két, a tanulmányokhoz kapcsolódó metszetet. Megemlíteném még, hogy a szerkesztés során néhány sajtóhiba is belekerült a szövegekbe, de ezek nem túl zavaróak, és számuk sem jelentős. Nagy értéke viszont a kötetnek, hogy a tanulmányok mellett a szerző tárcáit is újra-közli, hiszen Szörényi az egyébként aktuálisabb – és éppen ezért mulandóbb – publicisztikai műfajban is mindig egyetemes kérdésekkel foglalkozik. Újra bárrá váló korunkban ugyanis nagy szükség van arra, hogy szerzőnk – Krasznahorkai László más összefüggésben használt szavait idézve – Vergiliusként, „hátan egy halhatatlan hátizsákkal” vezessen bennünket „az egyre sötétebb éjszaka felé”. **Horváth Balázs**